

Gepubliceerd in *Ons Erfdeel* 2016/1.

Zie www.onserfdeel.be of www.onserfdeel.nl.

[K] **VAN SURREËL FOTOGRAAF TOT
FOTO-ENCYCLOPEDIË.
EEN PORTRET VAN ROGER KOCKAERTS**

Een fotograaf portretteert een meisje terwijl ze haar flinterdunne jurkje optilt, geflankeerd door de woorden *non - peut-être*. Het is een typisch voorbeeld van de vele woord- en beeldspelletjes van Roger Kockaerts (*1931). Behalve om zijn imposante beeldenarchief is hij vooral bekend als een van de grootste wandelende foto-encyclopedieën in België. Al zes decennia onderzoekt hij historische, fotografische technieken – en zijn gedrevenheid is nog lang niet geblust.

Kockaerts is een innemend man. *Selfmade*, zoals zoveel groten. Als jongen van elf leerde hij zichzelf Engels. “Om mijn ouders te begrijpen, want zij communiceerden steeds in het Engels wanneer mijn zus en ik iets niet mochten begrijpen.” Met een verklarend woordenboek vertaalde hij woord voor woord Engelstalige boeken, te beginnen bij *The Good Earth* van Pearl Buck. Een monnikenwerk, maar aan het einde van de Tweede Wereldoorlog kon hij Engels lezen en schrijven.

Fotografie maakte hij zichzelf eveneens als autodidact meester. Als veertienjarige adolescent stuitte hij op een nummer van het fotomagazine *Popular Photography*. Een Amerikaanse soldaat had er bij zijn ouders een exemplaar van laten rondslingeren. Gefascineerd begon Kockaerts alle fotoboeken die zijn gezichtsveld passeerden te verslinden. Op 24-jarige leeftijd kocht hij een Rolleicord-camera en een doka-uitrusting.

Omdat er in de jaren vijftig nauwelijks fotoscholen waren, sloot hij zich in 1957 aan bij de fotoclub van Bosvoorde. Hij kwam er terecht in hét broeinest van de subjectieve fotografie in België, het

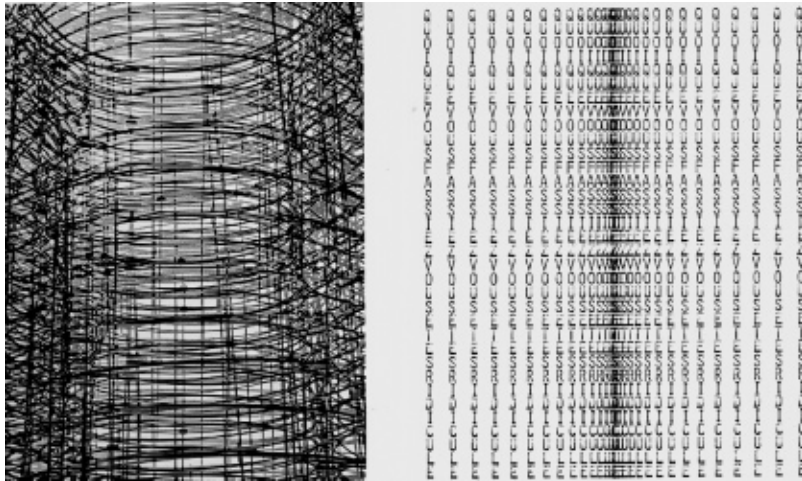

Roger Kockaerts, beeld van het recyclingproject, Brussel, 2006, courtesy of the artist, 15 x 20 cm, platina-palladiumdruk.

nieuwe van de zalm voor fotografen met artistieke ambitie. Geïnspireerd door camerakunstenaar Otto Steinert vonden gelijkgezinde zielen als de inmiddels betreunde Julien Coulommier en Pierre Cordier er hun thuis. Door met verschillende technieken, negatieven en emulsies te experimenteren, tilden ze de visuele interpretatie van de werkelijkheid naar een poëtisch niveau.

Om de competitiedrift te mijden besloot Kockaerts een eigen, onafhankelijk parcours te bewandelen. In het verlengde van zijn eerdere werk maakte hij in de jaren zestig, begin jaren zeventig zilverdrukken van minerale en plantenstructuren. Zijn detailopnamen van de textuur en vorm van eroderende, Bretoense rotsen, met impliciete toespelingen op de menselijke figuur, werden opgemerkt door het hoog aangeschreven tijdschrift *Camera*, en lieten ook een wereldberoemde fotograaf als Bill Brandt niet onberoerd. Deze coryfee nam Kockaerts in 1975 als enige Belg op in zijn groots opgezette tentoonstelling *The Land: 20th Century Landscape Photographs* in het Londense V&A Museum. Kockaerts vertoefde er in het goede gezelschap van klinkende namen als Alfred Stieglitz, Edward Weston en Man Ray.

Het experimentele karakter zal als een rode draad door zijn carrière blijven lopen. Zeker wanneer hij begin jaren zeven met totaal nieuwe materialen aan de slag gaat. Door de beperkte productie van de

Roger Kockaerts, hommage aan The Daily Bul, Brussel, 1975, courtesy of the artist, 27 x 16 cm, diptiek: zilverdruk + computeroutput.

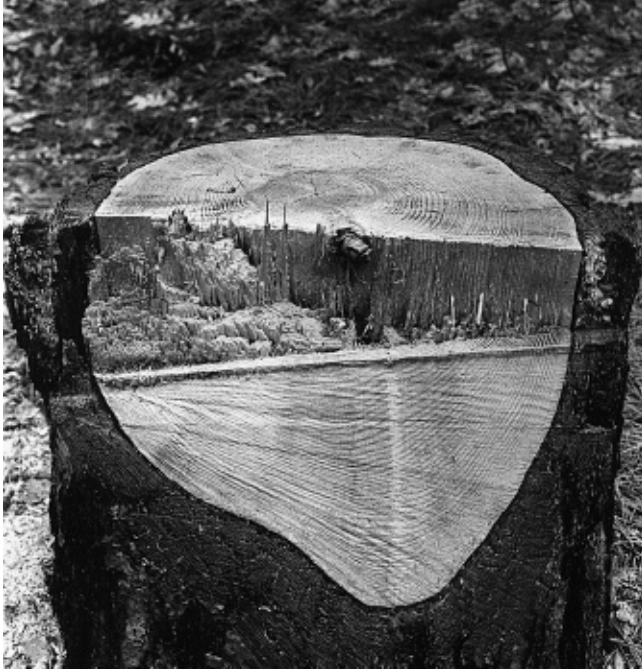
kwalitatieve barietemulsie (een lichtgevoelige laag op fotografische films en papieren die prachtige wittinten aan foto's gaf) en de opkomst van plastic emulsie als fotografische drager, moest Kockaerts op zoek naar alternatieve dragers. Een daarvan was koperemulsie, aangebracht op bakeliëtplaten, wat schitterende, roestbruine etsen opleverde. Daarnaast exploreerde Kockaerts het rotypieproces, een monochroom fotografisch proces waarbij een goudlaag wordt aangebracht op de emulsiezijde van het beeld. De gouden schakeringen geven een raadselachtig aura aan zijn opnamen van erotische hoogreliëfs op oosterse tempels en van landschappen zoals de onwezenlijk kalme opiumvelden in Anatolië.

In de jaren zeventig en tachtig vertegenwoordigde Kockaerts internationaal de productie van generatieve kunst in België – dat is kunst die (deels) wordt gemaakt met autonome, niet-menselijke systemen zoals computerprogramma's. Door zijn aanstelling als technisch medewerker aan de Universit  Libre de Bruxelles in 1958, had hij een ongebreidelde toegang tot computers. Met zelfgeschreven computerprogramma's maakte hij computerstructuren die hij tot op de dag van vandaag vertaalt in abstracte, "mondrianeske" schilderijen. De programma's bestonden uit algoritmen die op hun beurt gelinkt waren aan willekeurige

getallengeneratoren. Elk eindresultaat bestaat uit een origineel raster van vierkanten, diagonale en loodrechte lijnen en weldoordachte kleuren.

Met subsidies van het Internationaal Centrum voor Structuuranalyse en Constructivisme (ICSAC) en onder het pseudoniem van Roger Coqart, maakte hij vervolgens een rondreis door Amerika. Zijn ontmoetingen met pioniers van de digitale en algoritmische kunst bundelde hij in een verdienstelijke compilatie getiteld *Aspecten: de computer in de visuele kunst*.

Hieruit voortvloeiend begon Kockaerts analoge, fotografische opnamen met kritische en (zelf)spottende woorden in computergrafiek te combineren. Het leverde, zoals wijlen kunstcriticus Jacques Meuris het treffend formuleerde, poëtisch-conceptuele diptieken op met heel wat knipogen naar tekens en symbolen uit zijn beginjaren en naar de Belgische, culturele context. Humor, ironie, erotiek en toeval, maar ook luchtige filosofische en sociologische overwegingen zijn nooit ver weg. Dit werk is onlosmakelijk verbonden met de *Belgitude*, een tendens waarin *la Belgique* met de nodige ironie werd gecultiveerd door de nadruk te leggen op absurditeit en surrealisme. De vergelijking met deze artistieke beweging gaat echter niet volledig op. Waar het surrealisme elke interventie van de rede bant, is die in Kockaerts' computerkunst juist onontkoombaar.

Roger Kockaerts, illusie, Yosemite National Park, 1980, courtesy of the artist, 25 x 25 cm, zilverdruk.

Zijn uitgebreide kennis verzamelde Kockaerts vooral in de Verenigde Staten. In de jaren tachtig had men er al een niveau bereikt waar Europa alleen maar van kon dromen. Fotografie werd er onderwezen aan universiteiten, en fotografen konden in laboratoria de allerlaatste technieken gebruiken. Kockaerts nam er deel aan diverse symposia en workshops, en ontmoette verschillende kenners. In 1985 publiceerde hij *Techniques d'archivage pour les émulsions argentiques N&B modernes*, een naslagwerk dat ruime afzet vond onder fotografen en laboranten.

Zijn speurtocht bracht hem ook bij de meest stabiele, fotografische techniek: het platina-palladiumprocedé. De subtiele rijkdom aan fluwelen grijstonaliteiten en de unieke beeldscherpte resulteerden in prachtige series zoals zijn opnamen van Anatolische landschappen in de jaren negentig. Het is tevens het begin van zijn samengestelde palladiumdrukken – bijna abstracte mozaïeken van beeldfragmenten die beredeneerd naast elkaar zijn geplaatst en verschillende lezingen toestaan.

Op pensioengerechtigde leeftijd kreeg hij van Johan Swinnen, toenmalig directeur van de Koninklijke Academie voor Schone Kunsten in Antwerpen, de vraag om docent te worden aan het atelier Fotografie en Papier in de afdeling Conservatie & Restauratie. Kockaerts aanvaardde de

opdracht. Van 1994 tot 2007 leerden tientallen studenten het vak bij hem. Verschillende alumni hebben momenteel internationaal belangrijke functies in dit vakgebied.

Toen hij in 2006 een doos met zwaar beschadigde, historische glasplaten op een vuilnisbelt in Brussel tegenkwam, bestudeerde hij de met schimmel bedekte en gebroken anonieme portretten met zijn studenten. Getroffen door de esthetische waarde van deze *objets trouvés* recycleerde hij ze door ze met het platina-palladiumprocedé af te drukken. Deze “groene bewustwording” komt ook terug in zijn *Endangered Plants Project*. In 2008 bracht hij bedreigde plantensoorten in kaart door gebruik te maken van het cyanotypieprocedé, een fotografisch proces waarbij een cyaan-blauwe afdruk ontstaat. Kockaerts' prachtige prints in alle tinten blauw vormen een eerbetoon aan wijlen Anna Atkins' gedetailleerde botanische cyanotypiefoto's.

Jarenlang deed hij met Swinnen ook wetenschappelijk onderzoek dat in 2009 resulteerde in de publicatie van *De kunst van het fotoarchief*, hét referentiewerk voor het identificeren van predigitale procedés vanaf 1839 tot de digitale periode, en de bijbehorende conservatie- en restauratietechnieken.

In zijn recentste project *Unknown Soldier* (2012-heden) ten slotte kraste hij gezichten van anonieme militairen weg op originele *cartes de visite* gemaakt

voor het begin van de Eerste Wereldoorlog. Iedere *carte de visite* kan het portret van een onbekende soldaat zijn.

Kockaerts is nog altijd scherp van geest. Enthousiast blijft hij produceren en zijn kennis met een gretige generositeit delen.

SOFIE CRABBÉ

www.rogerk.be
